

Wrocław-Poznań, 2 lipca 2023 r.

W. Pan
Piotr Babinetz
Przewodniczący
Komisji Kultury i Środków Przekazu
Sejm Rzeczypospolitej Polskiej

Stanowisko środowiska muzealników polskich
w sprawie projektu z dnia 5 czerwca 2023 r.
Ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
(druk nr 3383)

Środowisko muzealników z nieskrywanym zaniepokojeniem przyjęło propozycje zawarte w poselskim projekcie mającym dokonać nowelizacji ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz.1568, z późn.zm) w zakresie dotyczącym prowadzenia poszukiwań zabytków.

Z przykrością zauważamy, iż nowelizacja ta procedowana jest z pominięciem opinii środowiska związanego zawodowo z badaniem i sprawowaniem ochrony nad dziedzictwem archeologicznym. Pragniemy mimo to zająć głos w tej sprawie i odnieść się do kluczowych założeń projektu, które naszym zdaniem stwarzają realne zagrożenie dla stanu dziedzictwa archeologicznego w Polsce.

Wypada w tym miejscu przypomnieć, iż zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa prowadzenie poszukiwań zabytków jest dozwolone a reglamentacja prowadzenia tej aktywności wynika przede wszystkim z konieczności uzyskania pozwolenia na prowadzenie poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków. Pozwolenie w postaci decyzji administracyjnej wydaje właściwy miejscowo urząd ochrony zabytków, a w przypadku prowadzenia poszukiwań na obszarach morskich dyrektor urzędu morskiego w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków właściwym dla miejsca siedziby urzędu morskiego.

Jednym z kluczowych założeń zmian zawartych w kontrowersyjnym projekcie jest odejście od obowiązującej procedury, która daje urzędom konserwatorskim możliwość sprawowania realnej kontroli nad prowadzeniem poszukiwań zabytków, na rzecz zgłoszenia za pomocą aplikacji mobilnej chęci prowadzenia poszukiwań. Trzeba tu podkreślić, iż narzędzie takie miałyby dopiero w przyszłości powstać, a jeśli jego wdrożenie z przyczyn technicznych byłoby utrudnione, projektodawca przewiduje dokonywanie takiego zgłoszenia za pomocą platformy ePUAP, w ogóle nie odnosząc się do tego, jak procedura ta miałyby przebiegać. Zapis, iż w przypadku braku systemu elektronicznego do 1 maja 2024 r. (gdy ustawa miałyby wejść w życie), zgłoszenia będą dokonywane przez ePUAP nie czekając na ukończenie prac nad systemem, można traktować jako zamierzoną próbę wyłączenia państwa z kontroli nad poszukiwaniami.

Kolejna z kontrowersji dotyczy proponowanej zmiany dotyczącej przyznawania nagród (również pieniężnych) za znalezienie lub „pozyskanie w wyniku poszukiwań” zabytku archeologicznego. Obecnie obowiązująca procedura przewiduje, iż Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków może przyznać nagrodę, ale tylko przypadkowemu znalazcy. Nagrody takie w praktyce są obecnie przyznawane, również w postaci nagród pieniężnych. Nowe przepisy zakładają, że każde znalezisko, niezależnie od tego, czy było wynikiem przypadku, czy zaplanowanych poszukiwań, będzie mogło być nagrodzone. Wypada w tym miejscu przypomnieć, iż zgodnie z art.35 ust.1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jedynym właścicielem odkrytych, znalezionych na terenie kraju, zabytków archeologicznych jest Skarb Państwa. Czy zatem w istocie polityka nagradzania również w postaci nagród pieniężnych za pozyskanie podczas poszukiwań zabytku archeologicznego będącego de facto własnością państwa wzmocni ochronę dziedzictwa archeologicznego? Mamy w tym zakresie obawy, iż efekt może być odwrotny. Poszukiwacze zachęteni perspektywą uzyskania nagrody mogą doprowadzić do eskalacji już i tak poważnego problemu związanego z przestępczością przeciwko dziedzictwu kulturowemu.

Następną budzącą kontrowersje kwestią jest planowane uchycenie artykułu 109c, czyli przepisu karnego dotyczącego przestępstwa, którym jest prowadzenie poszukiwań bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia. Przepis ten wszedł w życie 1 stycznia 2018 r. i wyraźnie przyczynia się do wzmocnienia karnoprawnej ochrony dziedzictwa kulturowego. Odnotowano nie tylko wzrost wniosków i wydawanych pozwoleń na prowadzenie poszukiwań, ale i prowadzonych postępowań karnych. Prewencyjne oddziaływania tego przepisu jako przestępstwa, a nie wykroczenia (jak to miało miejsce wcześniej) wydaje się oczywiste. Zamierza się go w komentowanej tu nowelizacji zastąpić wykroczeniem (o innym zakresie przedmiotowym), co może mieć poważne konsekwencje dla aktualnie prowadzonych postępowań karnych. Nie wprowadzono bowiem żadnych przepisów końcowych, które wyjaśniałyby wątpliwości, jak sprawy te miałyby być dalej procedowane. Niestety, nie można wykluczyć, iż toczące się obecnie postępowania zostaną umorzone. Proponowana dekryminalizacja w tym zakresie wydaje się nie mieć uzasadnienia z rzeczywistym (pozytywnym) oddziaływaniem komentowanego art.109c, który miałby zostać uchylony.

Omawiana nowelizacja zawiera więcej kontrowersyjnych zapisów, które trudno byłoby tu szerzej skomentować. Pragniemy jednak jednoznacznie zaakcentować, iż projekt ten poza tym, że posiada wyraźne wady legislacyjne, pozostaje również w oczywistej sprzeczności z podstawowymi zasadami ochrony dziedzictwa kultury.

Trzeba w tym miejscu przywołać przede wszystkim art.5 Konstytucji RP (Rzeczpospolita strzeże dziedzictwa narodowego), art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (ochrona zabytków jako zadanie państwa). Nie można wreszcie zapomnieć o ratyfikowanych przez Polskę aktach prawa międzynarodowego. Naszym zdaniem, niektóre propozycje zawarte w komentowanym projekcie pozostają w oczywistej sprzeczności z fundamentalnym dla ochrony dziedzictwa archeologicznego aktem prawa międzynarodowego (m.in. art. 3 i art. 10), którym jest Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona), sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz.U. 1996 nr 120 poz. 564).

Podsumowując, pragniemy jednoznacznie podkreślić, iż rozwiązania proponowane w projekcie poselskim są, naszym zdaniem, nie do zaakceptowania. Wejście w życie komentowanej nowelizacji nie wzmocni, lecz osłabi ochronę dziedzictwa archeologicznego spełniając jedynie

oczekiwania grupy poszukiwaczy. Tym samym stworzy realne zagrożenia dla ochrony zabytków w Polsce.

Podpisali:

Dyrektor Muzeum Archeologicznego w Poznaniu
Prof. dr hab. Marzena Szmyt

Dyrektor Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie
Dr Wojciech Brzeziński

Dyrektor Muzeum Archeologicznego w Krakowie
Dr hab. Jacek Górski

Dyrektor Muzeum Archeologicznego w Gdańsku
Ewa Trawicka

Dyrektor Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi
Dr Dominik Kacper Płaza

Dyrektor Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie
Dr Michał Bogacki

Kierownik Muzeum Archeologicznego we Wrocławiu (oddział Muzeum Miejskiego Wrocławia)
Dr hab. Maciej Trzciniński, prof. UWr

Dyrektor Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie
Dr hab. Marcin Majewski

Dyrektor Muzeum Gdańska
Dr hab. Waldemar Ossowski, prof. UG

Dyrektor Muzeum Archeologicznego w Biskupinie
Dr Henryk P. Dąbrowski

Dyrektor Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Elblągu
Lech Trawicki

Dyrektor Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu
Aleksander Ostasz

Dyrektor Muzeum Ziemi Wieluńskiej
Jan Książek